

SHAKESPEARE MUSIC CATALOGUE

af cand.mag. Nanna Schiødt

The taming of the shrew, act III, sc. 1
Lucentio til Hortensio

Preposterous ass! that never read so far
To know the course why music was ordain'd!
Was it not to refresh the mind of man
After his studies and his usual pain?

Edvard Lembckes oversættelse:

I Klodrian, der ej har læst saa meget,
at I forstaar, hvortil Musik er skabt;
mon ikke til at vederkvæge Sindet,
af Granskning og af daglig Møje trættet?

Planlægning og økonomi

Vi skulle igen til Saudi Arabien, og beslutsomt lagde jeg Shakespeares samlede værker i kufferten. 5 måneder i ørkenen ville vel gøre det muligt at få læst, måske ikke alle de 154 sonetter, så i hvert fald de 37 skuespil.

En uge inden afrejsen fik jeg brev fra Victoria University, Vancouver Island, Canada, om jeg ville være research associate i projektet: Shakespeare Music Catalogue. Formålet var - meget kort sagt - at finde "everything you ever wanted to know about music as it relates to Shakespeare". - I hele verden. Jeg skulle dække Danmark, Norge og Sverige. Jeg sagde selvfølgelig Ja Tak, da opgaven lød både spændende og relevant, men overvældende. Alle skuespillene nåede jeg ikke at læse, da jeg kun havde taget min letvægtsudgave på engelsk med. Da jeg kom hjem, måtte jeg tage Lembckes danske oversættelse til hjælp bl.a. for at få læst de tunge historiske skuespil, Henrik IV, V, VI, VIII, Richard II og III og for at lære alle stykkernes titler, personer, sange og ballader at kende, foruden de steder, hvor Shakespeare forlanger musik. "Es gibt doch unter den grossen Dichtern der Weltliteratur keinen, der in seinen dramatischen Werken so viel Musik verlangt und keinen, der die Tonkunst so Verherrlicht hat, wie Shakespeare" (Max Friedländer, Shakespeare Jahrbuch, 1901).

Early announcement

An exciting contribution to the field of Shakespeare studies

Shakespeare Music Catalogue

Edited by Bryan Gooch and David Thatcher

Oxford University Press is pleased to announce a new venture in the field of Shakespeare studies: the *Shakespeare Music Catalogue*, now in preparation at the University of Victoria, B. C., Canada. Computer-assisted research on this ambitious undertaking began in 1982 and will be completed in 1988. The unprecedented aim of the five-volume *Catalogue* is to provide comprehensive, detailed documentation of published and unpublished music, from Shakespeare's day to our own, in any way related to Shakespeare's life and work. This music includes operas, ballets, overtures, tone-poems, songs, and various types of incidental music (for stage, radio, film, and television productions). Each composition will be cited with information regarding its vocal and instrumental requirements, its publication history, and when known, its first performance. The first three volumes deal with music (and musical stage directions) for the plays, (arranged alphabetically) sub-divided according to the type of music composed for them, and with music for the sonnets and narrative poems. The fourth volume contains name, title, and first line indices. The fifth volume offers what has never been attempted before, a selected, annotated bibliography of writings, in all languages, on the subject of Shakespeare and music. This bibliography will range in its coverage from works which discuss the use of music in Shakespeare's theatre to commentaries on specific compositions. For the first time, then, readers of Shakespeare will have ready access to the broad range of musical works inspired by Shakespeare and to the diversity of critical viewpoints they have provoked. Theatrical directors faced with practical problems of choosing appropriate music can easily find the kind of music they need; musicologists will have ample material for comparative studies and for re-examining the history of taste; literary scholars will be able to look at Shakespeare's reputation, or that of a play or set of plays, from a thoroughly documented musical standpoint. Publication of the *Catalogue*, which will show the results of much original research and offer significant contributions beyond existing available data, will certainly promote the growing interest in what has been, until this century, a neglected aspect of Shakespeare's dramatic art.

With the help of a team of researchers, the *Catalogue* is being compiled and edited by Bryan N. S. Gooch and David S. Thatcher, both faculty members at the University of Victoria. They have collaborated on three catalogues of musical settings of English literature, and are widely recognised as the experts in this specialized field of bibliography. By virtue of its scope and thoroughness, the *Shakespeare Music Catalogue* is likely to be, and to remain for many years, an indispensable reference work on Shakespeare. The anticipated publication date is 1988/89.

OXFORD UNIVERSITY PRESS

En af betingelserne for at arbejde med i projektet var at lære titler, hovedpersoner og sangbegyndelser udenad, så jeg vidste, hvad jeg skulle lede efter. Der står jo ikke "Shakespeare" som hovedindførsel i musikkataloger.

Brian Goosch og David Thatcher, begge professorer i engelsk filologi, lagde planerne for det omfattende projekt, og den 1. juli 1982 fik de tilsagn om økonomisk støtte fra The Social Sciences and Humanities Research Council of Canada og fra The University of Victoria. Universitetet stillede desuden lokaler og computer til rådighed. Projektet skulle gennemføres på 6 år og afleveres på Oxford University Press trykkbart fra computeren med alle indexer i orden i december 1988. Derfor var deadline 1.4.88.

De to professorer startede med en lille stab af rådgivere og fastansatte med viden inden for teaterhistorie, filologi og musikvidenskab. Derudover løstansatte studerende og færdige studerende, der desuden var sprogkyndige, så de kunne sendes til Rusland, Kina, Spanien, Frankrig, Sydamerika osv.; især var det godt, hvis de i forvejen havde ærinde i disse lande (budgettet skulle holdes). Staben rejste selv ud i ferier og frisemestre og registrerede f.eks. de store samlinger i England og Tyskland.

En grundig gennemgang af sekundære kilder, tidsskrifter, årbøger og anden litteratur gjorde det muligt at finde ud af, hvor man skulle lede, og til hvem man skulle sende spørgeskemaer. En stor del af oplysningerne blev derefter samlet gennem korrespondance med komponister, biblioteker, informationscentre osv.

Sommetider var det nødvendigt for en kort tid at ansætte en person på stedet, f.eks. i Prag. Der var for meget materiale, og sproget var for svært til, at det kunne klares på anden måde.

Endelig har man både på Victoria University og University of British Columbia samlet et stort kildemateriale, som benyttedes ved registreringen, hovedsagelig af den trykte musik.

I så stor udstrækning som muligt har man haft noderne i hænderne for at oplysningerne kan blive så fyldige og korrekte, som muligt.

Katalogen var oprindeligt planlagt til at fylde 5 bind, kun med titler. Man har vel beregnet det ud fra de sekundære kilder (der var dog ikke så meget materiale bevaret, som man havde troet), og ud fra de ca. 3.000 titler, som står i Phyllis Hartnolls "Shakespeare in Music". Hun medtager kun trykt materiale og kun Vesteuropa. - I Shakespeare Music Catalogue er der nu ca. 21.000 titler, fordi håndskrevet materiale og så vidt muligt alle lande er taget med. Langt det meste, det sværeste at spore og at katalogisere - og det mest interessante - er jo netop den håndskrevne scenemusik og de operaer, sonetter og ballader, der aldrig blev trykt. Interessant er det også at konstatere, hvor langt ud i verden Shakespeare er kendt, hvilken popularitet,

han stadig har og hvorledes han musikalsk - og dermed kulturelt - er blevet opfattet gennem tiderne og i de forskellige lande.

Shakespeare musik i Skandinavien

Da staben i Shakespeare Music Catalogue i december 1985 indså, at de sekundære kilder lidt for hyppigt pegede mod Skandinavien, og at ingen af de ansatte kunne vore sprog, og at deadline nærmede sig, spurgte de, om jeg kunne klare området - på 50 arbejdsdage. Det første kunne jeg love, men det sidste var ikke muligt trods en hidsig arbejdsindsats. Materialet skulle bogstaveligt talt graves frem. Det faldt sig så uheldigt, at da jeg skulle finde Shakespeare i Det kgl. Teaters musikarkiv, var det just under ombygningen, så noderne var pakket ned og flyttet fra teatret til Odd Fellow palæet og tilbage igen. Nu stod de i talrige flyttekasser i det lokale, der nu er kantine, og jeg fik lov at gå materialet igennem kasse for kasse. Midt i gennemgang af repertoirelister, programmer og anden litteratur på Det kgl. Teaters bibliotek, skulle dette også bygges om, og alt blev pakket i flyttekasser og sat bort - utilgængeligt for en tid. Jeg måtte da ty til Det kongelige Bibliotek, som er så stort, at adgangen til dette materiale er vanskeligere, selv om hjælpsomheden var stor. I Danmarks Radios Nodebibliotek på Islands Brygge var musikken til en stor samling hørespil m.m. nyligt overflyttet hertil fra andre arkiver i Radiohuset. De stod i en kælder, - det gør noder åbenbart hyppigt, ligesom programmer og plakater -, men overalt i disse nordiske kældre og afsides liggende rum er jeg blevet hjulpet på bedste måde af personalet med at få sat små borde og lamper op, eller fået musikken båret ud i dagens lys.

Ikke mange vidste at Göteborg var det første sted i Norden, man spillede Shakespeare (Hamlet 1787), og at Göteborgs Stadsteater har et udmærket musikarkiv, med materiale helt tilbage fra det gamle Lorensberg Teater. Musikken stod i et lille kælderrum med varmerør og havde derved holdt sig godt, heldigvis, for der var fine ting imellem, bl.a. nogle Gösta Nystroem kompositioner til Shakespeare, som havde været meldt savnet i Stockholm i mange år. Jeg registrerede dem ved et lille bord i galleriets garderobe, da nogle sangere havde prøvet i arkivarens kontor.

Når man skal finde teatermusik, går man fra biblioteksverdenen ind i produktionsverdenen, hvor især musikken tit lever en døgnfluetilværelse. Når en produktion er overstået, går man straks videre til den næste uden at gemme alle dele af produktet. Teatre eller teaterselskaber, der har råd og plads til arkivar og arkiv, gemmer materialet. Ellers må komponister, skuespillere eller instruktører selv tage tingene med hjem, ellers forsvinder de. Af en eller an-

Globeteatret blev indviet i 1599. Mange af Shakespeares stykker blev spillet her.- Fra G. Brandes: William Shakespeare. København 1912.

anden grund har dette problem ikke været så stort i Norden, især i Sverige og Danmark. Vi har gemt meget, som man ikke gemmer i andre lande. Se bare, hvad der kom frem i Chr. IV-året. Men underligt nok intet om Shakespeare, trods deres sammenfaldende leveår, (23.4.1564-23.4.1616 og 12.4.1577-28.2.1648), trods Kongens store fester og trods hans besøg i England.

I min naivitet havde jeg troet, at al teatermusik enten stod i arkiver på selve teatrene (det gjorde den tit, men kun få vidste det) eller automatisk var afleveret til landets nationalbibliotek eller et nærliggende bibliotek. Men som sagt: produktion er ét og arkivering noget helt andet. Hvis ikke den til enhver tid siddende musikbibliotekar ved de store biblioteker havde holdt - og holder - øje med små og store teatres aktivitet og får fat i det "aflagte" repertoire, så havde jeg ikke haft mange chancer for at lave Shakespearekatalog på basis af selve musikkilderne. Hvis på den anden side de producerende institutioner, som radiofonierne og teatrene, selv ville være i stand til at tage vare på deres musik, ville det være ideelt.

I radiofonier og teatre skal der først og fremmest produceres musik til forestillinger og udsendelser. Næste prioritering er indsamling, opbevaring og registrering af det opførte materiale - ofte skal produktionen jo gentages, og

materialet derfor ligge hurtigt tilgængeligt. Til sidst på prioriteringslisten kommer den museale opbevaring og vedligeholdelse af tingene, når forestillingen går ud af produktion. Med de mange medier, der er nu om dage: papir, bånd, video etc., er det hverken let eller billigt, men uendelig vigtigt for bevarelse af den kulturhistoriske tradition, herunder forskernes arbejde, og den impuls det kan give. På "Dramaten" i Sveriges Radio og i Danmarks Radio er forholdene tæt på det her beskrevne ideal.

Indhold og omfang

Som det er fremgået, fik jeg overdraget det skandinaviske område, bl.a. fordi centret i Victoria fik meget træge svar fra Danmark, Norge og Sverige, mens Finland virkede overskueligt. De skandinaviske biblioteker, arkiver osv. kunne simpelthen ikke afsætte tid og ressourcer til at give fyldestgørende svar på de omfattende spørgeskemaer fra Victoria, og derfor gav de ingen, eller tilstod at det var umuligt. - Nok er Shakespeare og musik et fristende emne, men spørgeskemaers udfyldning kan på den anden side sluge dage for bibliotekarer og arkivarer, og det er der sjældent råd til på budgetterne. Et enkelt sted var jeg iøvrigt ude for, at man ikke svarede på breve, der fyldte mere end én A4-side. Jeg opdagede det heldigvis, så jeg fik mine spørgsmål klemt sammen i det svarbare format.

Jeg ved heller ikke, hvilken enkeltafdeling der kunne have udført arbejdet, da projektet ikke blot havde sine geografiske og tidsmæssige store udstrækning, men også skulle dække de teaterhistoriske og filologiske aspekter. Og al slags musik skulle med, om den var trykt, håndskrevet, ufuldendt, projekteret, uægte, bare den havde den mindste relation til Shakespeares forfatterskab fra hans egen tid op til skæringsdatoen 1.4.88.

Opdelingen af 5-binds katalogen, der skal udkomme i 1989, viser de kategorier, der er tale om:

- 1) En oversigt over hvor i Shakespeares skuespil der findes omtale af musik, "musikalske" regissørbemærkninger, sange, ballader o. lign., således at f.eks. producere og instruktører kan se, hvad Shakespeare har tænkt sig i de enkelte skuespil

Det er tvivlsomt, om Kullen kan ses fra Kronborg, og om Shakespeare selv har været i Helsingør, men Rued Langgaard (1893-1952) følte, at dette Hamlet-citat passede til de stemninger, han oplevede under sine mange ophold på Kullen, og som han giver udtryk for i sin énsatsede 10. symfoni "Hin Torden-Bolig" fra 1944-45. Autografens nodebillede afspejler næsten grafisk citatet fra 1. akt, 4. scene: "What if it tempt you toward the flood, my lord, or to the dreadful summit of the cliff...." - Det kongelige Bibliotek: Rued Langgaards samling, kapsel 25. →

Woio lek mi lokker ges
 mit Klippens nateluwengefinde
 (Shakespeare Hamlet)

15

The score is written on multiple staves. The instruments listed on the left are:

- 1. Flöte (Flute)
- 2. Oboe
- 3. Oboe
- 3. Klarinetten (Clarinets)
- 2. Fagotte (Bassoons)
- 3. Hörner (Horns)
- 3. Trompeten (Trumpets)
- 3. Bassen (Bassoons)
- 1. Baritone
- 1. Bass
- Viola
- Violoncello
- Double Bass

 The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings. There are two circled numbers, '2', at the top and bottom of the page, likely indicating repeat signs or section markers. The handwriting is in black ink on aged paper.

- 2) Musik til teater-, radio-, TV- og filmproduktioner af skuespillene (incidental music)
- 3) Operaer, balletter, musicals, operetter (grænsen går helt ud til West Side Story = Romeo og Julie)
- 4) Instrumentalmusik (symfonier, suite, kammermusik etc.)
- 5) Vokalmusik (kantater, madrigaler, motetter, solosange etc.)
- 6) Musik, der låner frit fra Shakespeares tekster (fx. fabulerer over Ophelias vanvidsscene, og viser at hun slet ikke er vanvittig)
- 7) Musik, der kun har en spinkel forbindelse, men dog er inspireret af Shakespeare (Rued Langgaards 10. symfoni, der indledes med et Hamletcitater. Pomp and Circumstances, der har mindelser om en af Othellos taler, og Griegs eneste Shakespeare-relaterede stykke, for klaver op. 12, no. 8, skrevet efter at han havde set Macbeth)
- 8) Musik man har troet var Shakespeare-inspireret, men ikke er det (Händels Julius Cæsar, Haydns Kong Lear, en mængde stykker med ordet "Tempest", f.eks. havde Henrik Rungs "Stormen paa København" sneget sig ind i de sekundære Victoria-kilder, Griegs "Puk", der ikke har noget at gøre med En skærsommernatsdrøm osv.)

Oplysningerne om musikken i disse 8 punkter er fordelt på de 3 første bind (ca. 18.000 indgange). I bind 4 kommer der 4 index: 1) Titel og første linie til tekster sat i musik. 2) Komponist og arrangør. 3) Komponisternes egne titler til deres værker. 4) Librettister.

Bind 5 er en bibliografi: "Shakespeare and Music". Den er delt i 7 afsnit. Der er ca. 4.000 indgange: 1) Musik i Shakespeares England. 2) Shakespeares kendskab til og brug af musik. 3) Hans indflydelse på musik og musikere. 4) Kataloger med Shakespeare musik. 5) Generelle studier over hans musik. 6) Specielle studier over hans musik. 7) Index.

Det er meget lidt, jeg har kunnet bidrage med fra Norden til bind 5 - måske har jeg ikke ledt nok - men selvfølgelig har jeg indsendt skema på Georg Brandes' William Shakespeare I-III, kulturhistorisk illustreret, København 1912, hvor der er et meget fint lille afsnit om musik.

Grænser og skøn

En del omtanke og skøn kræves for at placere værkerne rigtigt og udvælge dem til de 8 kategorier i de første 3 bind. Hvor går grænsen for, hvad der skal med? Instruktører og koreografer anvender ofte musik, som komponisterne ikke har tænkt anvendt til Shakespeare, men hvis en arrangør er sat på,

skal det med. Weyse brugte sin 4. symfoni til at give den rette stemning til Macbeth, da den blev opført på Det kgl. Teater i 1817 oversat af Foersom efter Schillers version. Musikken reddede ovenikøbet opførelsen, bl.a. ved, at den nykomponerede "Borgvægterens Sang" lagde en dulmende atmosfære over de gruelige begivenheder.

Helt sikkert er det, at jeg kun måtte medtage nordiske komponister. Men hvor langt måtte jeg lade associationerne gå? F.eks. skulle Oehlschlägers Aladdin og Ewalds Balders Død være skrevet med stærk inspiration fra Shakespeare, men jeg skønnede, at den ikke var stærk nok til at medtage Homemans, Carl Nielsens og Hartmanns musik til disse stykker.

Det ville ellers være relevant nok, thi danske forfattere var ved ophold i Tyskland omkring 1800-tallet blevet begejstret for Shakespeare ved at møde de aktive litterære kredse omkring Goethe, Schlegel og Schiller og oversatte flere skuespil til dansk, ofte anonymt. Således Hamlet i 1777 og Kong Lear i 1794. Man havde i 1792 prøvet at opføre Kong Lear på Det kgl. Teater, men ved de indledende prøver viste det sig, at skuespillerne var for dårlige, og de næste 10 år henviste man til denne uheldige erfaring. Det kgl. Teater var ikke til at overtale til opførelser; Dronning Juliane Marie ville ikke have det, sagde man, og man ville ikke have vederstyggeligheder på scenen. Englændernes bombning af København gjorde ikke situationen bedre.

Katalogens detaljinformationer

Det var ikke kun musikalske spørgsmål, Shakespeare centret ønskede besvaret. Katalogen skal nå et større publikum, og derfor måtte jeg igang med veje, jeg ikke før havde betrådt. Følgende spørgsmål skulle besvares:

- 1) Navn på komponist og arrangør, oversætter og bearbejder.
 - 2) Navn på iscenesætter, dirigent, koreograf, hovedroller og syngende roller.
- Alt kun ved førsteopførelsen.

På et tidspunkt blev dette svært at fremskaffe for Det kgl. Teaters vedkommende, idet programmerne fra og med 1972 havde rollelister indlagt løst. De var da blevet taget ud, inden de blev pligtafleveret til Det kongelige Bibliotek, hvor jeg gik hen, mens Det kgl. Teater blev ombygget. På Det kongelige Teater blev disse rollelister opstillet for sig, og jeg fik da også fat i dem tilsidst. Fra og med 1980 kunne jeg heller ikke finde førsteopførelses- og premièredato i programmerne. Min erfaring fra dette projekt er iøvrigt, at det i det hele taget er en stor kunst at lave et godt program.

I Danmarks Radio måtte jeg gå i lønningsarkivet for at få rollelisterne udfyldt til hørespillene. I Sveriges Riksradio har de et arkiv med radiopro-

grammer. Fra Norsk Rikskringkasting fik jeg oplysningerne pr. korrespondance, da jeg kom hjem.

3) Navn på land, by, sted, teaterkompagni, orkester + dato og år for førsteopførelsen. Endnu flere oplysninger når det gjaldt film- og TV-optagelser.

4) Årstal på komponist. Ofte vanskeligt for de utallige nulevende komponister, der har lavet musik til Shakespeare opførelser. Lars Hug skrev jeg til angående hans musik til "Ham Hamlet" i Danmarks Radio, men jeg måtte nøjes med de oplysninger, jeg fandt i et interview i Information, i radioprogrammet, og hvad jeg kunne lytte mig til over radioen. - Othello så jeg på Göteborgs Stadsteater. I programmet stod intet om Desdemonas sang, kun musikernes navne. Næste dag traf jeg Desdemona selv i morgensolen uden for teatret, og hun fortalte, at hun selv havde komponeret sin sang, og at bongo-orkestret improviserede hver aften.

5) Årstal for autograf og/eller trykt førsteudgave og dennes udgivelsessted. Det tilsvarende for plader og bånd. Opusnummer.

6) Hvor befinder musikken sig, og hvad består den af: partitur, stemmer, klaverpartitur osv. Hele partituret og/eller stemmer skulle gås igennem, så man får med, hvad der kræves af instrumenter ved en opførelse. Stemmekategorier skulle også med, indlagte lydbånd osv.

7) Oversættelse af titel. Nemt når det gælder Othello, men Twelfth Night = H3K = Helligtrekongersaften = Trettondagsafton = Viola = Hvad I selv vil, er straks sværere. Også Taming of the Shrew = Trolld kan tæmmes = Den arrige Kvinde, der blev tam = Troll kan temmes = Så tuktas en argbigga, samt Love's Labour's Lost = Elskovs Gjækkeri. Oversættelse af tekstbegyndelser skulle med: It was a lover and his lass = Der var en Svend og hans Pigelil. Sværere var en grand prix melodi fra 60'erne "Ham, ham, Hamlet". "Him, him, Hamlet", som jeg måtte skrive til Victoria, gav ikke rigtig mening.

Computerens rolle i projektet

Stor hjælp, men også noget besvær har vi haft med computere. I Danmarks Radios Diskotek var det faktisk muligt at trykke på "Shakespeare knappen", og 150 besvarelser fra hele samlingen myldrede ud. Pop og klassisk mellem hinanden, mest ikke-skandinavisk. Flere gange måtte jeg alligevel have selve pladen frem, da vigtige oplysninger om instrumenter og musikere ikke stod på pladeomslaget, hvorfra registreringen var foretaget. Erfaring: det er lige så svært at lave et ordentligt pladeomslag som at lave et teater- eller koncertprogram.

To be or not to be .

Tekst: Erik Parker.

Fox-trot

Musik: Leo Mathisen.

Swingy.

B^bm

Gm⁶

C

C⁷

F⁷

B^b

PIANO.

The musical score is written for piano and includes the following lyrics:

To
be or not to be that's the question but not to
me be. Cause I
know I'll al-ways be in love with you.

The score consists of three systems of music. The first system shows the piano introduction with a treble and bass clef. The second system contains the first line of lyrics. The third system contains the second line of lyrics. Chord symbols are placed above the notes.

Der findes mange citater, men mon ikke dette fra Hamlet 3. akt, 1. scene er et af de mest kendte og vanskeligste at fortolke. Man nøjes for det meste - som Leo Mathiesen (1906-1969) - med monologens start og går så over til noget, der er lettere at kapere. Shakespeare har ikke bedt om musik til Hamlets monolog, men mon ikke han har gjort sit til, at denne foxtrot gik hen og blev et hit? - Det kongelige Bibliotek: D 204.

I STIM, Sveriges musikinformationscenter, havde de også en computer med Shakespeare oplysninger, men man skulle spørge efter hver enkelt skuespiltilitel - på svensk. Det ville blive dyrt og tage for lang tid, så efter forhandling med Victoria opgav jeg.

Computeren i Victoria University var til stor hjælp. Alle mine skemaer, udfyldt i hånden, fløj jeg til Canada med - flere skemaer kom til senere - og hjalp med at skrive ind. Gudskelov, for det viste sig, at europæisk håndskrift er forskellig fra canadisk. Jeg sætter streg over u og lader mine m'er og, n'er rulle afsted sammen med r'er og u'er. Det gør man ikke i Canada, og det havde givet anledning til de skrækkeligste misforståelser i de skemaer, jeg allerede havde sendt ind. De forstod jo heller ikke vore sprog, så de kunne ikke gætte sig frem. Megen tid gik derfor med skrifttydning, og da jeg kom hjem, måtte jeg skrive rent på maskine, hvad jeg samlede i hånden af manglende materiale.

Men ellers holdt Victorias computer check på det meste, dog med "papirarkivet", dvs. alle de udfyldte skemaer, som uundværligt redskab. Den

andante
con moto Romeo og Juliette tragisk Ballet i 5 Acter, begyndt den 14. Jan. 1811. Act III. 18

Partitur i Claus Schalls autograf: "Romeo og Juliette tragisk Ballet i 5 Acter, begyndt 14 Januar 1811" - afsluttet 15. marts - premiere 2. april! Man spørger sig selv, hvordan det har kunnet lade sig gøre. - Havde videoen blot været opfundet dengang, så man kunne have oplevet den forestilling nu. Koreografien er der intet spor af, men musikken var det nok værd at genoplive. - Det kongelige Bibliotek: C II, 171.

har allerede kunnet erklære, at der er mere musik til komedierne end til tragedierne, og mere til disse end til de historiske skuespil. "The tempest" har tiltrukket flest komponister, "Henry IV" færrest. Antallet af musikstykker til et skuespil svarer nøje til stykkets popularitet, snarere end til mængden af musik Shakespeare har forlangt. Hamlet er f.eks. så kendt, at skønt Shakespeare kun har foreskrevet musik til Ophelias og graverens sang, har mange komponister følt sig inspireret på den ene eller anden måde.

N.T. Dette kommer efter at Munken er gaaet bort og Juliette viser sig glad over hendes tilkommende Skiebne 12
77

Violin Solo
V. 17
Violin
Cello

Her har Claus Schall skrevet: "Dette kommer efter at Munken er gaaet bort og Juliette viser sig glad over hendes tilkommende Skiebne" - Juliette danser til en perlende violinsolo, som Schall selv spillede (?) akkompagneret af Kapellets strygere. - Det kongelige Bibliotek: C II, 171.

Shakespeare opføres

Det var musikken, der i hvert fald i Danmark fik taget hul på Shakespeareopførelserne, men først da der blev sat dans til dansk musik, tog tingene fart.

Den 18. april 1806 blev Daniel Steibelts syngestykke i 3 akter, Romeo og Juliette, sat op i N.T. Bruuns oversættelse af J.A. de Ségurs tekst. Den gik dog kun 8 gange ialt indtil 1819. (Første gang i Paris 1793, i Stockholm 1815). - Når Shakespeare Music Catalogue udkommer, vil detailler om musikken af denne ikke-nordiske komponist kunne slås op.

Men den 2. april 1811 satte Claus Schall (1757-1835), der både var danser, violinist og komponist, og Vincenzo Galeotti (1733-1816), der var en mester i koreografi, Romeo og Giulietta op som ballet i 5 akter med kor og sangsolister. Den varede 2 timer og 25 minutter, og den gik 52 gange mellem 1811 og 1834. Schall begyndte at komponere i januar og var færdig i marts. Musikken ser dejlig ud i partituret. Teaterplakaten giver ingen navne

Duet i Balletten Romeo og Julie

The image shows a handwritten musical score for a duet. It consists of four systems of staves. The first system has three staves: the top one for 'Fruen' (the woman) and the middle one for 'Heren' (the man). The lyrics are: "Fra Herrens Straalehjem tindrer al veldig frem, Kierlighed". The second system continues the vocal parts with lyrics: "Jorderigs Lyst! Glødelens Brudepar! Stunder sig". The third system continues with lyrics: "siges her! Salige Glæder fyldes Det Nærvær! Engle!". The fourth system concludes with lyrics: "Hørne de! Kællige Bænder! Pappe her! Kierlighed! Lytted!". The music is written in a cursive, handwritten style.

Der var ikke blot pas de deux'er og ensembler, men også duetter og kor i den første Romeo og Julie ballet i Danmark. Den forenede ballet, opera og mimisk fremstilling. Det er tydeligvis N.T. Bruun og ikke W. Shakespeare, der har skrevet teksterne til balletten, her f.eks.: "Fra Herrens Straalehjem tindrer al veldig frem, Kierligheds Stjerne, Jorderigs Lyst!," etc. - Det kongelige Bibliotek: KTB 171.

på de udøvende, men i sufflørpartituret står navnene på kormedlemmerne, og i partituret er en pas de deux nævnt for Dahlén (Carl) og Jansen (Karen?), vel de to hovedroller.

28 gange gik den "rigtige" Romeo og Julie fra 1828-1874. Først oversat af Foersom, siden af Lembcke. Så vidt jeg ved, har den ikke siden været spillet på Det kgl. Teater.

For at gøre Romeo og Julie færdig på dette teater, så opførtes Gounods opera i 5 akter i Holger Drachmanns oversættelse 45 gange fra 1888-1908. I 1950 kom Birger Bartholins balletfantasi i 1 billede med musik af Tschai-kowsky, i 1955 Ashtons ballet i 3 akter med Prokofjevs musik, og Neumeiers Romeo og Julie til samme musik og også i 3 akter i 1974. Den er stadig på repertoiret.

Schall og Galeotti var klare over, at musik med dans og sang trækker publikum til, så den 2. april 1816 satte de også Macbeth op i de originale 5 akter. Den gik dog kun 13 gange indtil 1820. Den "rigtige" Macbeth kom

som sagt op i 1817, og den kan have tiltalt publikum mere. Den gik i hvert fald 33 gange indtil 1860.

Publikum var vant til at høre syngestykker, og de havde svært ved at undvære musik, også i de rene skuespil. Man kom i teatret for at hygge sig og sludre, mens man lyttede til ouverturer og mellemaktsmusik. Det gjaldt i hele Skandinavien. Jeg undrede mig længe over bemærkninger som "Tome 1, side 12", som jeg fandt i nogle orkesterstemmer, men "Tomerne" var tykke stemmebind med et gængst repertoire af symfonisatser, danse o.lign., som man underholdt publikum med. Det var den levende musik, man nød i det 19. årh. overalt i Skandinavien. I hjemmet blev der spillet og sunget, på kaféerne var der, også op i det 20. årh., dygtige musikere, der underholdt, og der var mange musikklubber med både passive og aktive medlemmer. - Heises 8 Shakespeareromancer fra 1868 til Lembckes oversættelse var så yndede, at de i en årrække blev brugt i de tilsvarende skuespil på teatret, selv om de var komponeret til brug i hjemmet.

Først i 1920'erne begynder instruktører, komponister og skuespillere et samarbejde, som stadig er blevet intensiveret. Georg Høeberg og Johannes Poulsen fik Jean Sibelius til at skrive musik til "Stormen", der uropførtes i København i 1926. Partituret står på Det kgl. Teater. Kurt Atterberg, Pauline Hall, Johan Svendsen, Johan Halvorsen, Emil Reesen, Svend S. Schultz og Herm. D. Koppel bidrager med væsentlig musik i de følgende årtier.

I begyndelsen var det svært at få publikum til at tie stille, mens musikken spillede. De blev fornærmede og kom ikke i teatret. Komponisterne blev også fornærmede, fordi deres musik var komponeret som et væsentligt led i opførelsen af Shakespearestykket og ikke var tilfældig pausemusik, der skulle snakkes til.

Et væsentligt bidrag til opførelsen af Shakespeare i Norden giver radiofonierne. Jeg vil her kun nævne den danske Statsradiofoni, som efter oprettelsen i 1926 fra 1928 producerer 1 nyt Shakespeare hørespil om året med nykomponeret musik og alle vore ypperste skuespillere. Det fortsætter til 1940. Da standser det, vel på grund af krigen, men i 1958 begynder man igen, indtil TV slår hørespillene ud. I de 12 TV-Shakespearestykker, jeg har fundet i programmer, er der ingen dansk musik, medmindre det har været en optagelse fra Det kgl. Teater.

Blandt de nordiske komponister, der har beskæftiget sig mest med Shakespeare kan jeg nævne Kurt Atterberg, der brugte et helt liv på "Stormen", idet han lavede både scenemusik og en opera, og Wilhelm Stenhammer, begge fra Sverige, Pauline Hall, Arne Nordheim og O.A. Thommessen fra Norge og Fuzzy herhjemme fra. Shakespeare er en evig udfordring, hverken

nem at spille, koreografere, instruere, eller læse. Ingmar Bergman har sagt, at han skræmmes af Shakespeares ordmasser. Verdi var så stærk, at han både komponerede Othello, Macbeth og Falstaff, men da Mascagni spurgte ham, hvorfor han ikke komponerede King Lear, svarede han: "Jeg er bange for scenen på heden". Mozart opgav Stormen, Saint-Saëns Macbeth.

Henrik Rung og I.F. Bredal satte musik til nogle af Sille Beyers Shakespeare oversættelser. 5 stykker gik glat igennem på Det kgl. Teater fra 1847-59. Hverken før eller siden er Shakespeare blevet spillet så hyppigt og med sådan en succes. 219 gange gik de 5 stykker ialt. Men de var også gjort "spiselige" næsten til ukendelighed, "All's well that ends well" hed f.eks. "Kongens Læge", de normale 5 akter var skåret ned til 3, og mange af sangene var Sille Beyers egne.

Arbejdsmetode

Hvordan finder man Shakespeare-musik? Desværre kan det ikke forklares i 2 sætninger, som det allerede er fremgået, men 2 ord fik jeg som startskud fra Victoria-staben: Happy hunting!

Jeg havde ikke ubegrænset tid. Jeg fik en masse gode råd, da folk syntes emnet var spændende; jeg havde en mængde sedler med oplysninger fra Shakespeare centret, fra før de opgav at klare Skandinavien selv. Desuden et stort bundt udfyldte skemaer med en blank bagside til alt det ekstra, de gerne ville vide i centret.

Jeg besluttede at køre 4 linier samtidig: Læse de skuespil, jeg ikke havde nået, slå op i alt, hvad der forefandtes af registranter og lister med opførelser af enhver art, og gennemtrawle Det kongelige Biblioteks kataloger over trykt og håndskreven musik + deres registranter over andre teatres musik (Casino, Dagmarteatret etc.), samlinger, som var tilgængeligt biblioteket gennem årene. Samtidig bad jeg Danmarks Radio om computerudskrifter over deres pladebeholdninger og bandede udsendelser med Shakespeare. Nu havde jeg overblikket, så gjaldt det om at få fat i selve musikken. Noget lå i Det kongelige Biblioteks hovedsamling, noget i specielle samlinger, og ofte lå resten i Det kgl. Teaters musikarkiv, hvorfra noder lægges i depot på Det kongelige Bibliotek. I næsten alle tilfælde drejede det sig om meget store pakker med partitur og stemmemateriale, der skulle gås igennem, og jeg er endnu helt flov, når jeg tænker på den larm, jeg udbredte i den stille læsesal ved ud- og indpakning, for ikke at tale om den blæst, jeg sendte i hovedet på sidemanden, når de store partiturer skulle blades igennem for at finde den nøjagtige instrumentation, eller et Shakespearecitat i en eller anden symfoni-

sats. På Musikhistorisk Museum var der et par noder, og en del litteratur, fundet ved hjælp af Sigurd Bergs seddelregistrant, der står på stedet. På Danmarks Radios nodebibliotek var der store mængder værdifuld musik, meget i autograf, fra hørespillenes tid bl.a., men også meget andet. I Dansk Komponistforening og Samfundet til udgivelse af Dansk Musik gjorde jeg værdifulde fund af noder og bånd, ledt dertil af deres registrant, der snart er klar på computer, men endnu ikke var tilgængelig på Dansk Musikinformationscenter. Wilhelm Hansens Musikforlag var så venlig at lade mig gennemgå deres Shakespearerelevante tryk og håndskrifter, hvortil jeg bl.a. havde fundet henvisninger ved at gennemlæse deres trykte katalog fra 1922 og se i deres computer, der ikke er helt så rig på detailoplysninger som den gamle katalog.

Ved korrespondance, telefon og besøg lykkedes det mig at få de oplysninger, der ikke lå i de offentligt tilgængelige samlinger. F.eks. opbevarer Fuzzy (Jens Wilhelm Pedersen) alle sine ting selv. Det er sjældent at se produktions- og arkivfunktion under samme tag, og så er det ikke småting, det drejer sig om i det hus. Fuzzy har, foruden alt muligt andet, komponeret musik til 6 Shakespeareforestillinger. Til Helligtrekongersaften endda 2 gange fordi det var 2 forskellige oversættelser, han lod sig inspirere af. Der er 12-13 år mellem første og sidste komposition (1971-1984) og meget er sket i de år i teater- og musikverdenen. Fuzzy fortalte, at komponisten nu sammen med instruktøren lægger bund og ramme om hele stykket + komponerer musik til de traditionelle steder i stykket. For at få udfyldt et "Victoria-skema" måtte Fuzzy hente følgende frem til mig: noder skrevet ud ved klaveret eller stemmer og partitur til orkester, bånd med lyde fremstillet på synthesizeren, større bånd med orkestermusik indspillet, hvis det var en båndet forestilling, og scrapbog med program og andre oplysninger. Kun i ét tilfælde manglede nogen stemmer. Dem fandt jeg i Aarhus Teaters arkiv, hvor forestillingen var produceret. Længe troede man iøvrigt, at dette udmærkede arkiv lå på Statsbiblioteket.

På de offentlige institutioner i Oslo, Stockholm og København var materialerne til én forestilling ikke integreret. De var ofte ikke engang i samme hus, og af og til ikke i det hus, jeg havde formodet. Malmø Stadsteaters og Dramatens arkiver ligger i henholdsvis en gammel skole og en fin gammel lejlighed i nærheden af teatrene. Programmerne ligger ofte i den ene ende af huset, noderne i en anden og plader og bånd i en tredje. I Norge samler Universitetsbiblioteket programmerne, Norsk Musikksamling, (som er en del af Universitetsbiblioteket) i det gamle observatorium samler den musik, som andre ikke passer på, og Norsk Musikkinformasjon al den nyere musik. Her mødte jeg flere komponister, der kunne give mig personlige oplysninger om

deres Shakespearemusik. Musikaliska Akademiens Bibliotek i Stockholm har noderne til alle de gamle teatres samlinger, og, ligesom Det kongelige Bibliotek, mange af de gamle kendte komponisters samlinger. Programmer og plakater lå i Filmmuseet, hvor Kungliga Teatret havde lejet nogen lokaler. I Stockholm lå Kurt Atterbergs "Stormen" i flere af ham selv udskrevne versioner på både STIM, MAB og Dramaten. De måtte selvfølgelig sammenlignes og indføres på hvert sit skema. Han var iøvrigt civilingeniør og ansat på et patentbureau hele sit liv og havde mange andre betydningsfulde gøremål. Utroligt, hvad folk nåede dengang.

Et komplet programsæt til Kronborgfestspillene har det ikke været mig muligt at finde, men ved at sammenstykke, hvad jeg fandt på Det kgl. Teater, Det kongelige Bibliotek og Helsingør Bymuseum, lykkedes det mig at finde alle oplysninger - og så kunne ingen af dem bruges i "Victoria-sammenhæng", da de var "lånte" opførelser, der var blevet førsteopført andre steder, eller de havde udenlandske komponister.

Selv om megen musik på min vej var brændt, ikke komponeret færdig, ikke opført, ufindelig, ikke eller forkert anført i de lister, jeg startede med, og selv om jeg måtte opgive at opspore materiale fra mange af de små teatre, der er opstået i Norden de sidste 10-15 år og nøjes med et lille notat, var Shakespeare centret alligevel imponeret over det nordiske bidrag, især over så meget, der var bevaret i de tre lande, sammenlignet med andre lande.

Man kan på den anden side sige, at vi har været træge med at komme igang - det tog os 200 år!

*The merchant of Venice, act V, sc. 1.
Lorenzo til Jessica*

Since naught so stockish, hard, and full of rage
But music for the time doth change his nature.
The man that hath no music in himself,
Nor is not mov'd with concord of sweet sounds,
Is fit for treasons, stratagems and spoils;
The motions of his spirit are dull as night,
And his affections dark as Erebus:
Let no such man be trusted. - Mark the music.

Edvard Lembckes oversættelse:

Thi der er Intet
saa trevent, haardt og vildt, at jo Musiken
kan for en Stund forvandle dets Natur.
Den Mand, som ikke har Musik i Sjælen,
som røres ej af skjønne Toners Samklang,
er stemt til Svig, Forrædderi og Ran;
som Natten er hans Aand saa tung og dorsk,
og al hans Attraa er som Afgrundssvælget;
tro aldrig slig en Mand. - Hør nu Musiken.

De tre mest anvendte danske opslagsværker:

1. Arthur Aumont og Edgar Collin: Det danske Nationalteater 1748-1889. Kbh. 1896-99.
2. Georg Leicht og Marianne Haller: Det kongelige Teaters repertoire 1889-1975. Ballerup. Bibliotekscentralen. 1977.
3. Danish Center of the I.T.I. (International Theatre Institute): Theatre in Denmark 1965-. Ballerup. Bibliotekscentralen.